

תעלומת העקריות: למה האימהות התייסרו עד שילדו ילדים?

השיעור נכתב על אדמת ניו-יורק בשולי "כינוס השלוחים" העולמי. רגע השיא של הכינוס הוא העלייה המשותפת של 5000 השלוחים אל הציון הקדוש של הרבי, לשאת תפילה אודות הצלחת השליחות עד ובעיקר הגאולה האמתית בקרוב ממש.

נפתח עם סיפור ששמעתי מחבר יקר: הרצל קוסשוילי הוא עיתונאי חבד"י מהעיר לוד. במשך עשר שנים הוא ורעייתו לא זכו להיפקד בילדים. לפני שנתיים בדיוק, מיד לאחר ששב ארצה מסיקור "כנס השלוחים", הוא קיבל טלפון מחבר טוב שלא היה מסוגל לראות את הכאב שלו ושל רעייתו. 'אני נותן לשיניכם כרטיס טיסה לניו-יורק לשאת תפילה על הציון של הרבי, אולם זאת בשלושה תנאים: א. אתם לא מספרים לאיש על הנסיעה. ב. אתם לא יוצאים לקניות בשום אופן. ג. תאמרו ליד הציון את כל ספר התהילים וקונטרס "מענה לשון" אותו אומרים על קברי צדיקים'.

הרצל רק שב עתה מניו-יורק, אך להצעה כזו לא מסרבים. הם נסעו לשלושה ימים לארצות הברית וביום י"ז בכסלו, בדרך לשדה התעופה בחזרה, הם נכנסו שוב לחמש דקות לאוהל הרבי. הרצל עמד וערך כעין הסכם: 'רבי, אנא ברכ אותי שזה יקרה תוך שנה ואני מבטיח לשוב ולהודות על הנס'.

חלפו ארבעה חודשים והם התבשרו שהגברת בהיריון, תאריך הלידה המשוער הוא: י"ז כסלו. בדיוק שנה מאז שהוא עמד באוהל. הימים חלפו, צירי הלידה החלו בצהרי י"ז כסלו, אך התינוקת יצאה לאוויר העולם רק אחרי השקיעה, י"ח כסלו. זה היה מבלבל אך הם תפסו מיד: בניו-יורק היה אז צהרי י"ז בכסלו, בדיוק שנה מאז שעמדו על יד האוהל.

ועוד נקודה שנוגעת במיוחד לשיעור שלנו: הרצל זכה לברכות לבביות מכל העולם, אבל שיחה אחת ריגשה אותו במיוחד. הרב לוי וילימובסקי מכפר חב"ד התקשר לבקש ממנו סליחה: במשך שנים ארוכות, הוא אמר, אני מתחמק ממך. לי עצמי לא היו ילדים במשך 13 שנים וידעתי היטב באיזה כאב אתה ואשתך חיים. לכן בכל שמחה של חברים - בבר מצוה, בחתונה או בברית - השתדלתי לחמוק מהמבט שלך. אך עכשיו, אחרי הנס שלכם, אני ואשתי נאמר עבורכם לחיים יותר מכל אדם אחר'...

יש ביטוי שאומר כך: 'צער העקריות הוא כאב שלא חולף לעולם'. לכל כאב מתרגלים במשך הזמן, אך עקריות היא עינוי שלא מתרגלים אליו. שכן עקריות היא להפסיד את החיים עצמם. העסק העיקרי בחיים הוא גידול ילדים, הם ההווה שלנו, הם העתיד שלנו והם המשמעות של החיים. ואילו אדם שלא זכה בילדים, חי את החיים רק בכאילו. רחל אמנו אומרת זאת במילים קשות בפרשת השבוע: "הבה לי בנים ואם אין מתה אנוכי" והגמרא מסיקה כי עקר חשוב כמת.

וכאן עולה שאלה עצומה שאי אפשר לעבור את ספר בראשית בלי להתייחס אליה: כל האימהות מתייסרות מעקריות. בעוד שאף אישה אחרת באותה תקופה לא סבלה מעקריות, במשך עשרים דורות מאדם עד אברהם לא הוזכרה עקריות בתורה, אך רק הגיע תורם של האנשים הטובים ומיד מתחילות הצרות: שרה, רבקה ורחל עקריות, ולמען האמת גם לאה עקרה, כמו שהתורה אומרת: "וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה". הוי אומר שקרה לה דבר שלא היה אמור לקרות בדרך הטבע.

פסיקתא כ: שבע עקריות הן: שרה, רבקה, רחל, לאה, אשת מנוח, חנה וירושלים [העיר שבורה בגלות כמו עקרה, שנאמר: 'שוש תשיש ותגל העקרה בקיבוץ בניה לתוכה ... משמח ציון בבניה']

המצב הזה מדהים עוד יותר לאור העובדה שהאימהות לא היו אם ובת. זה לא שעברה בעיה גנטית תורשתית במשפחה. שרה הייתה רק דודה זקנה של רבקה [שרה אחות מילכה, אם בתואל, אבי רבקה] – וסביבן כולן ילדו ילדים. מלכה ילדה, בתואל ילד, לבן ילד ורק בביתן של האימהות נפל מזל רע. ואי אפשר שלא לתמוה: למה צדיק ורע לו? מדוע האימהות סבלו היכן שלאחרים הלך בקלות?

יבמות סד: אמר רבי יצחק: מפני מה היו אבותינו עקורים? **מדרש שיר השירים רבה ב: רבי עשריה בשם רבי חנינא בר פפא אמר: מפני מה נתעקרו האימהות?**

התמיהה זועקת עוד יותר, לנוכח הוויתורים האדירים שנאלצו האימהות לעשות כדי לזכות בפרי בטן. שרה ורחל עושות את הדבר הקשה ביותר ומכניסות אישה נוספת הביתה. הן נותנות את שפחתן לבעל שלהן מתוך תקווה "אולי אבנה ממנה". וכמובן אי אפשר להקל ראש בויתור הזה. התורה מכנה את האישה הנוספת בשם "צרה", כי ליבו של הגבר צר מדי בשביל להיות נאמן לשתי נשים.

דבר נוסף הן עושות: פעולה של שינוי השם. שרה משנה את שמה מ'שרי' ל'שרה', וגם רחל עושה דבר דומה. רחל מבקשת מיעקב לשאת את שפחתה בלהה לאישה ואומרת: "ואבנה גם אנכי ממנה". הבאנו בעבר רעיון עמוק מתורתו של האדמו"ר המהר"ש מלובאוויטש: שינוי השם של שרה היה מ'שרי' ל'שרה', שכן האות יו"ד היא אות זכרית ("איש") ומסמלת התמקדות, ואילו האות ה"א היא אות נקבית ("אשה") ומסמלת התפשטות ופרייה. בכך מבאר האדמו"ר המהר"ש את הבאת בלהה ליעקב: רחל הייתה האימה היחידה שלא הייתה לה אות ה"א בשמה, לבלהה לעומת זאת היו **שתי אותיות ה"א בשמה** – אחת עבורה ואחת עבור רחל.

תורת שמואל תרכ"ז עמוד עט: וזהו שרחל הייתה עקרה, לפי שרחל אין בא ה"א. והנה לזה אמרה רחל 'בא אל שפחתי בלהה ואבנה גם אנכי ממנה', דהנה בבלהה יש שני ה"א [ואחד בשביל רחל].

והשאלה נזעקת: מדוע האימהות נדרשו לשלם מחיר כה יקר עבור מתנה שאחרים מקבלים בחינם?

ב. הערה מעניינת בגוף הדברים: המפרשים בוחנים את השאלה מי היה העקר בין האבות והאימהות? האם בעיית הפרייה הייתה אצל האבות, אצל האימהות או בשני הצדדים?

ביחס לאימהות כתוב במפורש שהיו עקרות. גם ביחס לאברהם נאמר במפורש שהוא היה עקר ולכן ה' הורה לו לשנות את שמו בטרם יזכה בילדים. מנגד, ביחס ליעקב ברור שהוא לא היה עקר, שהרי לאה והשפחות ילדו ממנו בלי בעיה. נותרה השאלה לגבי **יצחק**: האם גם יצחק היה עקר?

2. בראשית כה, כא: ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה הוא. ניקוד הפסוק: כי עקרה היא.

ההבדל בין הכתיב לקרי הוא תהומי: לפי הכתיב – "עקרה הוא" – גם הוא היה עקר, אך לפי הקרי של הפסוק – "עקרה היא" – רק היא הייתה עקרה. ואכן בגמרא מסכת יבמות שהובאה לעיל נאמר במפורש שגם יצחק היה עקר, לעומת זאת בזוהר פרשת תולדות נאמר שרק רבקה הייתה עקרה.

בעל הטורים: כי עקרה הוא - הוא כתיב, לומר לך שאף הוא היה עקר. ואית דדריש המקרא [זוהר פרשת תולדות] לומר היא ולא הוא, דהא כתיב כי ביצחק יקרא לך זרע - משמע שלא עקר היה.

עכ"פ אם נאמר כמו גישת הזוהר, שיצחק לא היה עקר, נוכל להבין דבר נפלא. ישנו ספר ליקוט בשם "טללי אורות" (נכתב על ידי הרב ישכר דב רובין ז"ל) והוא מביא ארט נפלא בשם המגיד מדובנא:

טללי אורות רסז: רצה הקב"ה כי בני ישראל יהיו מיוחסים רק אחרי האבות והאימהות הקדושים ולא אחרי אבותיהם הרשעים של אבותינו. משום כך, כל מי שהיה בן רשע, עשה אותו הקב"ה עקר ובכך **נפסק ממנו כוח התולדה שקיבל מאביו** ואחר כך העניק לו הקב"ה כוח **מיוחד** מכוח הנס. ונמצא שלא מכוח אביו ואמו הוליד, שהרי **לא קיבל מהם מעולם כוח זה**. משום כך היו אברהם והאימהות עקרים, שהרי היו בני עובדי עבודה זרה [אברהם בן תרח, שרה בת הן, רבקה בת בתואל, ורחל ולאה בנות לבן] אבל יצחק ויעקב שנולדו מזרע קדוש לא היו עקרים.

ואחרי כל זה שבה ועולה השאלה: למה נגזר על האימהות לסבול ולכאוב שנים ארוכות עד שילדו?

ג. הצדיק רבי מרדכי מטשרנוביל היה מראשוני אדמור"י החסידות. הוא הנהיג את חצרו בדרך שונה מהרגיל. לא היה לו בית מדרש מרכזי סביבו התכנסו חסידיו, אלא היה מסתובב בין הכפרים והעיירות ועורך 'שולחן' עם החסידים. במשך הזמן נוצר דפוס-מסע קבוע בו הוא מתארח בשבתות קבועות בערים קבועות ובכל עיר מתארח אצל חסיד עשיר מסוים.

מעשה בחסיד שאצלו נהג הרבי להתארח בשבת הקרובה והוא החל להתכונן לקראת הגעת הרבי. אולם באמצע השבוע הופיע בביתו הגבאי ואמר כי הרבי דורש סכום עצום של 10,000 זהובים במחיר ההתארחות אצלו. אותו חסיד היה אדם אמיד אבל סכום כזה לא היה קיים בעולם המושגים שלו. ביום שישי הופיעה בעיר השיירה המלכותית והרבי ביקש למסור שאין בידו רשות לבוא ולראות את פניו. השבת הפכה עבורו לאבל. הרבי נמצא במרחק קצר והוא מנוע מלחלות את פניו. ולמרות שהיה איש צנוע, הוא הרים את העיניים וזעק לראשונה בחייו: 'אנא ה', עשה שאזכה בפרס הגדול בפיס.

חלפו כמה ימים ואותו חסיד יצא מהעיר לרגל מסחרו. בלילה עברה פלוגת חיילים בעיר והם התפזרו בין בתי התושבים לשנת לילה. כיון שביתו של החסיד היה הגדול בעיירה, המפקד ואנשי השלישות ישנו בביתו. בבוקר הם עזבו את העיר ולאחר שהתרחקו, המשרתת גילתה כי הם שכחו בביתם את הכספת של היחידה. בעל הבית לא היה בעיר והיא המתינה עד שיחזור. אחרי שבועיים הוא שב הביתה והבין שהתעשר. הוא לקח את כל הכסף, נסע לטשרנוביל והניח את הקופה על השולחן. "הנה הכסף שהרבי תבע לקבל".

הרבי החזיר לו את הכסף ואמר: הכסף הזה שלך, אין לי צורך בו. הסיפור הוא פשוט: ראיתי משמים כי הנך אמור לזכות בהצלחה כלכלית אבל הייתה בעיה אחת: אתה אף פעם לא מבקש ברכה כלכלית ומי שלא מבקש לא מקבל. נאלצתי להסיר את פני ממך כדי לגרום לך להתפלל ולקבל.

חז"ל מיישבים כך את תעלומת העקרות. מדובר בתשובה יסודית מהמעלה הראשונה שהיא המפתח להבנת עולמה של התפילה:

3. יבמות שם: מפני מה היו אבותינו עקורים? מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. תנחומא תולדות ט: אמר הקב"ה: עשירות הן, נאות הן, אם אני נותן להם בנים אינן מתפללות לפני.

מדובר בפרשנות מרחיקת-לכת לתופעת הסבל: ה' גורם לאדם כאב כדי לגרום לו להתפלל אליו. הוי אומר שלא רק שבלי לבקש לא מקבלים, אלא הרבה יותר: מי שלא מבקש – ה' קורא לו לבקש ממנו וזאת באמצעות גרימת כאב חלילה. ה' מונע ממנו אפילו צרכים אלמנטריים טבעיים כמו כוח ההולדה, כדי לעורר אותו לקחת סידור ולפנות אליו בבקשה. (ראו בהערה¹ דוגמאות נוספות לכך).

רבנו בחיי מוצא לכך רמז מפורש בדברי התורה. לשון הפסוק הוא: "ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה הוא". כאן עולה שאלה מתבקשת: התורה הייתה צריכה לספר תחילה שרבקה עקרה ורק אחר כך לספר שהם התפללו? הרי העקרות קדמה לתפילה? עונה רבנו בחיי כי האמת היא הפוכה: קודם רצה הקב"ה לשמוע את קול האימהות וכיון שלא התפללו יצר את העקרות.

רבנו בחיי כה, כא: היה ראוי לומר 'ותהי רבקה עקרה' ואחר כך 'ויעתר יצחק לנוכח אשתו כי עקרה היא?' אלא כוונת לשון הכתוב כי התפילה היא סיבת העקרות ולומר לך שלא נתעקרה אלא כדי שיתפללו שניהם על הדבר. לפיכך הקדים התפילה שהיא העיקר והסיבה בשבילה באה העקרות.

מעניין לציין כי ההבנה הזו – בדבר הקשר בין התפילה לעקרות - מיישבת את אחת השאלות הקשות והחמורות בפרשת השבוע: התורה מספרת על דו-שיח מזעזע בחריפותו בין יעקב ורחל. השנים

¹ הגישה הזו חוזרת אצל חז"ל במקומות רבים. למשל: בפרשת בראשית נאמר שלא ירד גשם עד לאחר בריאת האדם, וזאת אף שהצמחים נבראו כבר ביום השלישי והיו זקוקים לגשם. מבאר רש"י: "מה טעם לא המטיר? כשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל וירדו וצמחו האילנות והדשאים". היינו שאין שפע בלי תפילה. כך מבואר במדרש לגבי קריעת ים סוף: הרי כל הסיפור הוא מוזר. הענן בלבד אותם להסתבך בתוך עומק המדבר וזה גרם לפרעה להבין ש"נבוכים הם בארץ סגר אליהם המדבר" ולהתעורר לרדוף אחריהם. והשאלה היא בשביל מה קרה כל הסיפור לכתחילה? מבאר המדרש שהקב"ה היה חפץ לשמוע תפילתם של ישראל.

חלפו, לאה ילדה ארבעה ילדים ואילו רחל נותרה עקרה. רחל - האישה האהובה – ראתה את אחותה יולדת שליש מהשבטים והיא אפילו לא אחד. במר ייאווה היא ניגשה ליעקב וביקשה שיתפלל עליה. אך בעלה עונה לה במילים נוראות:

בראשית ל: ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחותה ותאמר אל יעקב: הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי. ויחר אף יעקב ברחל ויאמר: התחת אלוקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן?!

כמובן, המילה הנוראה ביותר היא "ממך". זאת בעיה שלך. לי כבר יש ילדים! וכל אחד ממדעק: האם ככה עונים לאישה עלובת-נפש? וכי הכאב שלה הוא לא גם הכאב שלו?!

הבה נשווה זאת לתשובתו האמפתית והמזדהה של אלקנה: "חנה, למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ירע ללבך? הלוא אנכי טוב לך מעשרה בנים". למרות שאלקנה היה כבר אבא לעשרה ילדים מפנינה, הוא מכניס את הראש תחת האלונקה ונושא אותה ביחד עם חנה. מה אפוא פשר תגובתו של יעקב?

בראשית רבה לז: כר עונים את המעיקות?! חייך שבניך [בני לאה] עתידים לעמוד לפני בנה [יוסף].

אומר הרמב"ן רעיון חד: **רמב"ן: וזה לייסר אותה ולהכלימה והנה הצדקת בראותה שלא תוכל לסמוך על תפילת יעקב - שבה להתפלל על עצמה אל שומע צעקה, וזהו ישמע אליה אלוקים.**

יעקב אבינו תופש את שורש הבעיה. הוא יודע שרחל לא מתפללת. היא סומכת עליו שיפתור עבורה את הבעיה. אבל יעקב ידע את הסוד: הקב"ה מתאווה לשמוע את הקול שלה. הוא מתאווה לשמוע קולה של אימא. ולכן יעקב מייסר אותה ומתנער ממנה כדי לעורר אותה לקחת אחריות על חייה.

עד כאן העיקרון בדבר חיוניות התפילה בטרם קבלת שפע מלמעלה. כעת עלינו להיכנס לעומק הדברים ולהבין כמה שאלות: א. מה ההצדקה לגרום לאישה כזה סבל רק כי הקב"ה מתאווה לשמוע את קולה?! בלשון אחרת: מדוע התפילה כה חשובה עד כדי שהיא מצדיקה תקופת כאב כזו?

ב. מה הפירוש בכך שהקב"ה מתאווה לתפילתם של צדיקים? וכי חסר משהו לקב"ה?!

ג. השאלה העיקרית שהיא יסוד היסודות של מחשבת התפילה: **כיצד עובד הפטנט של התפילה?** ממה נפשך: אם מגיע לאדם לקבל שפע, עליו לקבל אותו בלי תפילה כי 'נאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך'. ואם לא מגיע לו – מה תועיל התפילה? ילד שלא מגיע לו לקבל שפע, האבא לא אמור להיכנע אל התחנונים שלו?

ניקח כדוגמא את הסיפור הידוע על חזקיהו המלך (ברכות י): על פי הכללים הוא היה אמור למות, משום שלא עסק בהבאת ילדים לעולם. מה עזר אם כן שהוא התפלל לפני הקב"ה?

4. ספר העקרים ד, יח: מה שגרם לאנשים לפקפק בתועלת התפילה ... וזה שהם אומרים שלא יימלט הדבר מחלוקה: או שנגזר מה' טוב מסוים על אדם או שלא נגזר, אם נגזר - אין צורך בתפילה ואם לא נגזר - איך תועיל התפילה לשנות רצון ה'? לגזור עליו טוב לאחר שלא נגזר?!

הבה ניכנס אפוא לעומק מצוות התפילה על פי התפישה החסידית.

ד. מעשה בחסיד עשיר שהצליח בחייו ונהנה ממעמד מכובד. פעם אירעה בביתו צרה נוראה, אך הוא לא איבד את בטחונו העצמי ונסע אל האדמו"ר רבי שלום בער מלובאוויטש (הרש"ב) לבקש ברכה. להפתעתו, הרבי פטר אותו ואמר כי אינו יכול לעזור לו. החסיד נדהם. הוא הגיע לכאן זחוח והיה רגיל שכל משאלותיו נענות ברצון ונהנה הרבי מסרב לעזור לו. הוא יצא מחדר הרבי ופרץ בבכי נורא. הוא ראה את חייו מתמוטטים לנגד עיניו.

אחרי שעה ארוכה, עבר שם אחיו של הרבי, רבי זלמן אהרן (הרז"א). הוא התעניין ברגישות לפשר הבכי והחסידי אמר שהרבי מסרב להעניק לו ברכה. הרז"א נכנס לאחיו ושאל כיצד אפשר להתעלם מכאב כה נורא של יהודי? הרבי אמר כי אם הוא כל-כך כאוב, שייכנס אליו שוב והוא יברך אותו. החסיד נכנס אל הרבי וקיבל ברכה גדולה במאור פנים ואכן הדברים הסתדרו.

הרבי מלובאוויטש הביא את הסיפור הזה פעמים רבות והעלה את השאלה המתבקשת: מה קרה כאן? אם הרבי סבר שהוא אינו יכול לעזור לו - מה הועיל הבכי? עם בכיות לא קונים במכולת... הרבי השיב תשובה גדולה שהיא מהות העניין: **החסידי הזה השתנה. הוא הפך להיות אדם אחר ממה שהגיע בתחילה.** כאשר החסיד הגיע זחוח ומלא בעצמו, הוא באמת לא היה ראוי לקבל שפע. אך אחרי שהוא בכה ונשבר - הוא הפך להיות אדם חדש. אדם שיודע שכל חייו תלויים על בלימה. אדם שמודע לכך שהעולם מתנהל בידי כוח עליון והוא - האדם - רק השליח להגשים את המוטל עליו.

זוה בדיוק הרעיון של התפילה: תפילה היא לא כספומט. זה לא שאנחנו מבקשים ומקבלים. תפילה היא חוויה של **יצירת קשר**. התפילה היא זמן של מיקוד והתבוננות פנימית אודות מערכת היחסים בין העולם ובין הקב"ה. מזמורי התפילה נוטעים בלב האדם את התחושה כי הטבע הוא כיסוי על האור האלוקי המאיר בו וכל חיינו הם ביטוי של ההחלטות העליונות. התפילה מעניקה בלב האדם את התחושה שהוא לא לבד, הוא אינו סוחב את חייו בכוחות עצמו, אלא הקב"ה מוביל ומנחה אותו.

הרבי מלובאוויטש דייק זאת מעצם המילה תפילה. לכאורה, התפילה הייתה צריכה להיקרא "בקשה" (כמו 'שבת בקשות' הנהוגה אצל הציבור הספרדי?) וכך באמת אומרים באנגלית: prayer, בקשה? אולם המילה "תפילה" נושאת משמעות עמוקה הרבה יותר: תפילה פירושה "**חיבור**", כמו שאומרת המשנה: "התופל כלי חרס" והכוונה היא לאמן שמחבר שכבת טיט על החרס.

ספר הזוהר מוצא לכך דימוי נהדר בפסוקים הפותחים את פרשתנו. יעקב אבינו חלם כי הוא רואה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. מה משמעות החלום? מהו אותו סולם בחיינו?

בראשית כח, יב: והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה - זוהר א רס"ו, ב: **סולם דא צלותא.**

הסולם הוא התפילה. זהו התהליך שמרים את האדם מהמיטה בבוקר ומחבר אותו אל השמים. זהו תהליך של **שינוי מודעות** מהעצמי אל האלוקי. **מהעצמאי אל השליחות.**

יהודי נכנס פעם לביתו של רבי זושא מאניפולי ומצא את אשתו של הצדיק בוכה. הבית ריק, הגג דלף והיא הייתה נואשת. הלך היהודי לבית הכנסת ומצא את רבי זושא כשהוא שמח וטוב לב. שאל היהודי את הצדיק איך יתכן שהוא כל כך שמח בשעה שבני ביתו שבורים? ענה רבי זושא כך: הם סומכים עלי שאביא להם פרנסה, וביודעם את כישורי הפרנסה שלי - הם בהחלט מודאגים... אני, לעומת זאת, סומך על הקב"ה שישלח לי פרנסה ולכן אני רגוע ושלו..."

זאת הפעולה שמחוללת התפילה: זהו תהליך המייצר מבט חדש על החיים ועל התפקיד שלי בעולם.

לקוטי שיחות ח"ב/112: התפילה אינה נקראת "בקשה" אלא "תפילה", ויש בין המושגים הבדל מהותי: המילה "תפילה" היא כמו שאמר רחל "נפתולי אלקים נפתלתי" [נפירש רש"י שם, מלשון חוטים ופתילים שחיברו ביני ובין ה' על ידי התפילות והבקשות שלי, ו"פתילה" מתחלפת עם "תפילה". וכן נאמר במשנה כלים פ"ג: "הטופל כלי חרס" שהוא מדביק ומחבר שכבת עפר אל הכלי]. שכן לכל יהודי יש נשמה הקשורה עם הקב"ה, אך הנשמה מוכרחת להתקשר עם ענינים גופניים כמו אכילה, שתיה וכיוצא בזה ובאותו זמן נחלשת התקשרותה עם הקב"ה. ולכן נקבעו זמנים מיוחדים לתפילה כדי **לחדש ולחזק את הקשר עם הקב"ה.**

כעת אפשר להבין את כל השאלות הקודמות: א. מדוע הקב"ה גורם סבל לאדם עד שהוא יתפלל? שכן התפילה היא **מנוע החיים היהודיים**. היא האש שמציתה את האמונה. הקריאה של הקב"ה להתפלל היא בקשה לא רק להתנהג כיהודים, אלא **להיות יהודים, לחיות את הקשר האלוקי.**

ב. מדוע ה' מתאווה לתפילה? מה הוא צריך אותה? התשובה היא שה' לא צריך אותה, **אנחנו** צריכים אותה. התפילה היא זאת שהופכת את האדם למודע לעוצמתו האלוקית.

ג. כיצד מועילה התפילה לקבל שפע? הרי או שמגיע לקבל או שלא מגיע? ספר העיקרים עונה בפשטות: התפילה היא פעולה של **השתנות**. היא הופכת את האדם ומכשירה את הכלי לקבל שפע עליון. **נאמר זאת כך: התפילה לא נועדה לפעול למעלה כמו שנועדה לשנות את האדם למטה.**

ספר העיקרים שם: ההשפעות העליונות ישפיעו על האדם בהיותו במדרגה ידועה ובהכנה ידועה לקבלו, ואם לא יכין האדם עצמו לקבל השפע, הנה האדם מונע טוב מעצמו... ועל זה הדרך תועיל התפילה לקבל שפע הטוב או לבטל הרע שנגזר עליו, בגלל שהשתנה ממדרגת הרוע שהיה בה...

נעיר בקצרה כי לפי המהלך הזה, מבאר בספר הכוזרי (ג,ה) את העובדה שמתפללים שלוש פעמים ביום ולא מסתפקים בפעם אחת בלבד. שכן התפילה היא כמו דלק המזין את הנשמה כנגד הנחות העולם ובכל פעם שעוברים שלב ביום, ממלאים שוב את מיכל הדלק. התפילה הראשונה היא בבוקר ומספיקה עד הצהריים. השנייה מספיקה עד הלילה והשלישית מאירה אותנו עד הבוקר למחרת.

ה. בהמשך לתפישת התפילה החסידית, הרבי מלובאוויטש העניק פעם הסבר עמוק אודות שאלה הקשורה בסדר תפילות היום:

הגמרא במסכת ברכות (כו,א) מונה את סדר התפילות מערבית למנחה: "טעה ולא התפלל ערבית - מתפלל בשחרית שתיים, לא התפלל שחרית - מתפלל במנחה שתיים... טעה ולא התפלל מנחה, מהו שיתפלל ערבית שתיים". משמע כי מבנה תפילות היום מתחיל **בערבית ומסתיים במנחה**. כפי הכלל ההלכתי הרגיל **שהיום מתחיל מהלילה**.

מצד שני, המשנה שם מונה את סדר התפילות משחרית לערבית: "תפילת השחר עד חצות... תפילת המנחה עד הערב... תפילת הערב אין לה קבע" ומוכח שסדר התפילות נע **משחרית לערבית**. וכך גם מוכח מדברי חז"ל ש"תפילות אבות תיקנום", והרי אברהם תיקן שחרית, יצחק תיקן מנחה ויעקב ערבית ושוב מוכרח שסדר התפילות מתחיל בשחרית ומסיים בערבית.

הרבי ביאר את הדברים באופן נפלא (ליקוטי שיחות לה/128 ואילך): הסתירה הזאת משקפת את שתי הפנים במצוות התפילה: הגמרא מדברת על יהודי שנמצא בדרגה נמוכה ועיקר מטרת התפילה שלו היא לבקש את צרכיו מהקב"ה. האדם הזה נמצא במצב 'חשוך', מר לו בחיים ובעקבות התפילה מצבו משתפר ומואר. לכן התפילה שלו מתחילה בערבית ומסתיימת בשחרית.

המשנה לעומת זאת מדברת על יהודי שנמצא בדרגה רוחנית גבוהה יותר ועיקר מטרת התפילה שלו היא להאיר את עולמו בדבקות אלוקית ובהרגשת קדושה בחייו. אצל האדם הזה מתחילה התפילה בשחרית, באור היום והיא הולכת ומאירה אפילו לתוך החושך של החיים.

בכך מובנת העבודה שהאבות התחילו להתפלל **בשחרית**, משום שתפילת האבות לא נועדה לבקשת צרכים לפני הקב"ה (ראו בארוכה לקו"ש יא/בשלח). האבות פנו לה' מתוך תשוקה לממש את צימאונם האלוקי. ולכן אברהם התחיל להתפלל באור יום עד שבא יעקב והאיר את אפלת הלילה.

ו. ונסיים עם ההיבטים **המעשיים** של תפישת התפילה החסידית: מסופר על בעל התניא כי בגיל 18 הוא סיים ללמוד בכוחות עצמו והתלבט מה יהיה הפרק הבא בחייו. עמדה בפניו האפשרות ללכת לווילנא, מעוז התורה של הגאון או ללכת למעזריטש, מעוז החסידות של המגיד. הוא החליט ללכת למעזריטש, משום ש"בוילנא לומדים ללמוד ואני קצת יודע ללמוד, ואילו במעזריטש לומדים להתפלל ואני כלל לא יודע להתפלל".

להתפלל צריך לדעת. ההבנה כי התפילה היא חוויה של התבוננות פנימית והשתנות מקיפה, מעניקה לה פנים חדשות לגמרי. אי אפשר ליטול את הסיודור ומיד להתפלל, אלא זאת פעולה המצריכה הכנה עמוקה וריכוז פנימי. לא סתם מספרת הגמרא על החסידים הראשונים שנהגו לשהות לשעה שלימה לפני התפילה ולהתבונן בגדולת ה' ושפלות האדם.

כיום, חסידים נוהגים ללכת למקווה לפני התפילה, לתת צדקה וללמוד חסידות כדי לרכז את הראש ולעורר את תשוקת הנשמה להשתפך לפני ה'.

ואם נרצה לסיים את השיעור עם עצה מעשית אחת פשוטה: הרבי הציע כמה פעמים להתמקד בכל יום בקטע אחד מתוך התפילה ולהרהר בפירוש מילותיו וכך במשך הזמן ניתן להקיף את כל מזמורי וקטעי התפילה מתוך חיבור והבנה.

סיפור יפה לסיים: בשנת תשל"ז (1977) שקלה הממשלה לתמוך בחוק שיתיר לבצע הפלות (ח"ו). מי שהוביל את התמיכה בחוק היה שר המשפטים שמואל תמיר. מועצת גדולי התורה החליטה לשגר אליו משלחת שכללה רבנים ואת הרב רפאל לוין, בנו של הצדיק רבי אריה לוין. לפני שיצאה המשלחת לדרכה, פנה הרב לוין אל חברי המשלחת ועורר אותם להתפלל ולבקש מה' על הצלחת המשימה.

במהלך הפגישה ביקש הרב לוין לספר סיפור: עשרות שנים קודם נכנסו בני זוג לביתו של אביו, רבי אריה לוין ובפיהם ויכוח. האישה בהיריון אך האב עסוק בלימודי רפואה ואינו מוצא את המשאבים לפרנס ילד קטן. אי לכך הוא תובע מאשתו להפיל את הילד. האישה התנגדה וביקשה לשמוע את עצתו של רבי אריה. הרב לוין דיבר על לבו של הבעל ושכנע אותו להמשיך עם ההיריון. כעת ברצוני לספר לכבוד השר, סיים הרב לוין, את שמו של אותו תינוק שניצל מההפלה: **שמואל תמיר**.

השר נדהם, הוא התקשר לאמו והיא אישרה את הפרטים. כמובן, היחס שלו לנושא השתנה ברגע והוא הסיר את תמיכתו מהחוק. כאשר יצאו הרבנים ממעונו של השר, שאלו את הרב לוין: אם ידעת שיש באמתחתך סיפור עוצמתי כזה, מדוע עוררת אותנו להתפלל לפני שיצאנו לדרך?

"סיפור פה, סיפור שם, ענה הרב לוין, אבל בלי סייעתא דשמיא שום דבר לא היה הולך. יהודי לא יוצא לדרך בלי לשתף את הקב"ה במה שעובר עליו" ... מזכה שיתקבלו כל בתפילותינו ברצון לפני אדון כל ובראשן התפילה: "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך".

כתיבת השיעור והפצתו באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי רבנו ברחבי תבל

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי-נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב